

Kansalliskirjaston tonttu ja enkeli

Posted on 17.12.2009 by

Kansalliskirjasto, kaunis keltainen rakennus, joka on julkisivultaan kuin kreikkalainen temppli ja sisältä – ainakin kupolialissa – kuin roomalainen kylpylä, on ollut Suurkirkon vieressä jo yli 150 vuotta. Kuten tiedetään, kirjasto rakennettiin Helsinkiin, koska Turussa riehunut suuri tulipalo tuhosi siellä olleen kirjaston.

Kirjastossa on koko sen olemassaolon ajan asunut kirjastotonttu. Jotkut sanovat, että sen nimi on Wilhelm, mikä tarkoittaa tahtokypärää, toiset puolestaan ovat aivan varmoja siitä, että tonttu on Matti, joka taas merkitsee Jumalan lahjaa. Muutama kirjaston historian ystävä arvelee sen nimen olevan Pippi.

Tällä hetkellä, armon vuonna 2009, tonttu on 164 -vuotias. Hyvin nuori tonttu siis. Kerrotaan, että kun saksalaissyntyisen arkkitehdin Carl Ludwig Engelin piirtämä kirjastorakennus valmistui vuonna 1845, portailta löytyi kori, jossa makasi pieni tonttuvauva. Kori nostettiin sisään ja silloinen kirjastonhoitajaherra mietti, mitä lapselle tulisi tehdä. Hän päätti kiinnittää kirjaston oveen ilmoituksen, jossa pyydetään hakemaan ”Mooseksen lailla koriin asetettu lapsen mahdollisimman pikaisesti vanhempain huostaan”. Mutta kun hän kääntyi katsomaan koria ja lasta kuvaillakseen ilmoituksessa pienokaisen ulkonäköä, kori oli tyhjä.

Tonttu, olkoon se Matti Wilhelm, oli kadonnut. Se oli tepastellut pienillä jaloillaan yläkertaan, ja siellä pohjoisenpuoleiseen lukusaliin. Lukusalin yläparven vasemmasta nurkkauksesta se löysi oivan sopen itselleen. Sieltä se kulki ympäriinsä ja kasvoi aikuiseksi tontuksi haukkaamalla aina välistä salaa kirjastonhoitajien eväistä palasen ja kulauttamalla kahvia päälle. Matti Wilhelmistä kasvoi oikea kahvikissa ja ainoastaan silloin se on pahalla päällä ja paiskoo kirjoja ympäriinsä, jos se ei saa kahvia. Onneksi kirjastossa on kahvila, jonne voi aina hiipiä ja lorauttaa automaattista kahvitilkan isoisän pikkuruiseen perintömukiin.

Koko 1800-luvun ajan Matti Wilhelm asui kirjaston pohjoisen salin yläparvella. Kun kirjaston puolipyöreä lisärakennus, Rotunda, valmistui 1900-luvun alussa, tonttu muutti sen yläkertaan, oikealla olevaan äärimmäiseen nurkkaan, suurten puuhyllyjen taakse. Sieltä se on hoitanut tärkeää tointaan ahkerasti ja kunniakkaasti.

Kirjastotontut, jotka voivat olla kumpaa sukupuolta tahansa, ovat aivan oma tonttulajinsa ja niillä on sivistyksellinen tehtävä yhteiskunnassa.

Kirjastotonttujen yhden lajin muodostavat kansalliskirjastotontut, joita on jokaisessa maailman kansalliskirjastossa. Ne erottaa muista kirjastotontuista siitä, että ne ovat hyvin isänmaallisia ja tietoisia oman kansansa kirjallisesta perinnöstä. Lisäksi niillä on ihmisiltä opittu tapa kehuskella kirjoihin liittyvällä sivistyksellään. Esimerkiksi Islannin kansalliskirjaston tonttu Hlynur on kertomansa mukaan lukenut kaikki saagat etuperin ja takaperin ja kääntänyt tekstit myös konttikielelle.

Walesin kansalliskirjaston tontturouva Elfyn sen sijaan kehittelee uutta runoutta, joka muodostaa loppusoinnullisia säkeitä pitkistä, lähes vokaalittomista sanoista, sellaisista kuin chrwortchlp ja htrchwathlg.

Oman asemansa tärkeyden tuntien kansalliskirjastotontut kokoontuvat joka viides vuosi tonttu-konferenssiin. Viimeksi kansalliskirjastotonttujen kokous oli Suomessa vuonna 1925. Konferenssin teemana oli ”Tonttujen vaikeutunut asema kirjastoissa ihmisten välinpitämättömyyden ja asiattomuuden lisääntyessä iloisella 1920-luvulla”. Matti Wilhelm, nuorimpana esitelmöitsijänä konsaan, piti konferenssissa puheenvuoron aiheesta ”Tupakoinnin haitat kirjastojen kokoelmille”.

Matti Wilhelm tiesi, mistä puhui. Tupakointi lisääntyi 1900-luvun alkupuolella joissakin kirjaston tiloissa merkittävästi ja Matti Wilhelmillä oli kova työ tuulettaa kirjaston parvekkeella kaikki tupakansavulle altistuneet kirjat ja lehdet viikoittain. Tämän se teki aina kirjaston ollessa suljettuna, niin että kukaan ihminen ei tiennyt tästä uhrautuvasta, vuosikausia kestäneestä työpanoksesta. Puheita ei pidetty, ei mitaleita eikä kirjastotonttuneuvoksen arvonimiä myönnetty. Ainoa palkkio oli mitätöivä suhtautuminen koko tonttusukuun.

Mutta eipä Matti Wilhelm ollut virkaansa ihmisten kiitosten takia valinnutkaan. Sen rakkauden ja kiintymyksen saavat kirjat, sanoma- ja aikakauslehdistä se ei niinkään pidä. Se on kulkenut kirjahyllyjen välissä useille ihmishelmille näkymättömänä päivästä, kuukaudesta ja vuosikymmenestä toiseen. Se oikoo Encyclopedia Britannican rivit, puhalttaa pölyt pois Suomen Kansan Vanhoista Runoista, korjaa taidekirjojen aakkosjärjestystä, niin että Dürer on ennen Repiniä, paikkaa Avicennan repeytyneitä sidoksia, sivelee hellästi Shakespearen Koottujen teosten selkiä ja kerää kirjanmerkkeinä olevat karkkipaperit pois Tarzanien ja Viisikkojen välistä.

Aina silloin tällöin se käy lukemassa Axel Munthen romaania ”Huvila meren rannalla”, sillä siinä kerrotaan Matti Wilhelmien ruotsalaisesta sukulaisesta, tontusta, jonka kirjailija oli Lapissa tavannut.

Tonttua kiinnostavat erityisesti satukirjat, niissä on joskus sangen osuviakin kuvauksia tonttukansasta. Zachris Topeliuksen ja Elsa Beskowin tontuista Matti Wilhelm lukee mielellään yhä uudelleen ja katselee monien taiteilijoiden tekemiä kuvia. Jotkut kuvista, varsinkin sellaiset, joissa tontut on esitetty hyvin pitkinä ja hoikkina ja pelkästään punapukuisina, ovat kyllä aika kaukana oikeiden tonttujen ulkonäöstä, mutta eipä se ole haitannut. Sen sijaan Matti Wilhelm ei enää ikinä lue toista kertaa yli sata vuotta vanhaa satukirjaa ”Palleroisille iloksi”, sillä siinä kerrotaan, kuinka Korkeasaaren karhut raatelevat häkkiin pudonneen pikkupojan ja kuinka orpopoika kuolee verensyöksyyn. Se kirja aiheutti Matti Wilhelmille piinalliset painajaiset vuosien ajan.

Enkelikirjoja Matti Wilhelm tutkii myös innoissaan, sillä sen paras ystävä, ja oikeastaan ainoa, koko kirjastossa on enkeli Muriel. Sillä samalla tavoin kuin kirjastoilla on omat tonttunsa, niillä – ainakin suurimmilla – on myös omat enkelinsä. Enkelin, joka on tontun tavoin kirjaston hyvä haltija, tehtävänä on toimia jonkinlaisena ylimpänä työsuojeluvalltuutettuna ja asiakaspalvelupäällikkönä, että niin että työt sujuvat ilman suurempia käsirysyjä ja että asiakkaat pysyvät tyytyväisinä, niin että tulevat toistekin.

Muriel asuu kirjaston katolla, olipa sää millainen hyvänsä, mutta aina silloin tällöin hän kutistaa itsensä monimetrisestä olennot ihmisen kokoiseksi ja tulee sisälle kirjastoon tervehtimään Matti Wilhelmiä.

Kun asiakkaat ovat poistuneet, Muriel kerää ruskean samettimekkonsa helmat siististi kokoon ja asettuu risti-istuntaan Rotundan yläkerran lattialle. Matti Wilhelm hakee alakerrasta kahvia ja munkkipossut. Tällaisina hetkinä on mukava muistella menneitä: kaikkia niitä ihmisiä, jotka ovat etsineet kirjoista tietoa milloin pakon ajamina milloin innosta hehkuen. Keväisin hyllyjen väliin ilmestyy suutelevia pareja. Näky vetää Matti Wilhelmien ja Murielin suut hymyyn.

Ne muistelevat eri vuosikymmeniä ja sitä, mitä ihmiset kulloinkin kaivavat povitaskuistaan tai laukuistaan esiin. Enää ei tutkijanpöydälle ilmesty taskukelloja eikä sikareja, myös puuterirasiat, monokkelit ja ruutuvihot sekä mustekynät ovat vanhanaikaisia. Nyt kaivetaan kannettava tietokone ja vielä useammin vesipullo pöydälle. Onkohan Helsingissä vesipula, Matti Wilhelm ja Muriel miettivät.

Matti Wilhelm huokaa usein asiaa, jossa hän kokee epäonnistuneensa. Tonttujen ikiaikainen tehtävä on varjella ja pitää huolta taloista ja niiden tavaroista eli kiinteistöistä ja irtaimistosta, niin kuin nykyään sanotaan.

- Olenko tullut vanhaksi, kun en enää saa pitkäkyntisiä kiinni, Matti Wilhelm murehtii. – Olen pitänyt erityisesti miestenlehtiä ja vanhoja kirjoja silmällä, mutta silti niitä vain aina katoaa.

- Älä sure, Muriel lohduttaa. – Jos sinä et olisi ollut täällä, asiat olisivat paljon hullummin. Eikä Muriel edes uskalla ajatella, miten huonosti asiat saattaisivatkaan olla.

Matti Wilhelm ja Muriel pyyhkivät sokerinmuruset pois suupielistään roskakoriin, kirjaston ystäviä kun ovat. Niillä on suunnitelma. Ne ovat päättäneet ikuistaa nimensä kupolialin kupoliin, muutenhan ei kukaan usko, että ne ovat olemassa.

Matti Wilhelm ja Muriel hiipivät alas Rotundan portaat ohi kuohuviinilaseja kilistävien näyttelynavajaisvieraiden ja menevät kupolialiin. Matti Wilhelm kiipeää Murielin selkään ja ne lennähtävät 23 metriä ylöspäin kohti kupolin korkeinta kohtaan.

- Onhan sinulla se Museoviraston hyväksymä merkintäkynä mukana?, Muriel kuiskaa. – Onpa hyvinkin, sanoo Matti Wilhelm, ja kaivaa kynän taskustaan.

Kun kupolia joskus restauroidaan sisältä, sen korkeimmalta kohdalta löytyy pieni, kauniilla käsialalla kirjoitettu teksti, jossa lukee: ”Matti Wilhelm and Muriel have been here since 1845”. Ne ovat nykyaikaisia, nämä kieltä ja kirjoja rakastavat tonttu ja enkeli.

Jaana Aallon näkemys tontusta. (Marjut Hjelt – Jaana Aalto, Tonttu. Tonttusuvun tarinoita suuresta metsästä. SKS 1997.)

Teksti :

Marjut Hjelt
Kirjastosihtööri
Kansalliskirjasto

Kuva :

Jaana Aalto
Marjut Hjelt – Jaana Aalto, Tonttu. Tonttusuvun tarinoita suuresta metsästä. SKS 1997.